

Euskadi eta Europa

Carlos Garaikoetxea Urriza

0. Europagintza eta Euskal Herrigintza

Euskal Herria, bere osoan, Europar Elkarteari lotu zaioneko honetan, ez da Euskadi denez agertu, Frantziako eta Espainiako Estatuaren eskutik baino. Eta, oraingoz bederen, ezin gerta zitekeen bestela, estatuak bait dira Europako erakunde baterakorrek oinarritzat hartzen dituzten erakunde politikoak.

Epe laburrera begiratuz, beraz, gure herriak bere buruaren jabe izateko erakutsi duen borondateari hainbat arazo eta aukera berri eskainiko zaizkio Europaren baitako erakunde berrietan. Gure nor izanaren aldeko borroka hiru gune izango bait ditu hemendik aurrera: gure herria menpeko harturik duten Frantziako eta Espainiako Estatu biak, alde batetik, eta hamabi estatuak osatzen duten Europako Ekonomi Elkartea (EEE), bestetik. Estaturik gabeko herriok, gainerako estatu-herrieekin alderatuz, galeran gertatzen garenez, esku bete lan izango dugu Europaren baitako joera estatalistei mugak jartzen eta jatorrizko herrietan sustraitutako Europa jasotzen.

Ez gara, beraz, Europara bildu, gure buruaren jabe gintezkeeneko Euskal Herri edo Euskadi bezala. Baina, halere, Europaren baitan, aukera berriak ditugu gure herrigintzarako: batetik, Espainiako eta Frantziako estatu bakunen ekonomiaren menpeko ez bait gara —Europako Elkartearen barruti zabalagoa eskaintzen zai-gunez— eta, bestetik, gure Euskal Herriaren Ipar-Hegoak bateratuago bait ditugu, dagoeneko, Europako Elkarte honi esker.

1. Hainbat eragozpen

Ibili beharrean gauden bide hau ebakitzeak aldi baterako lanak emango dizkigu. Geroago argituko dugu, zertxobait, nondik-nora eman ditzakegun pausoak, ofizialki aberriarik edota herri-eskualderik onartzen ez den Europako Elkarteaz ari garela kontutan harturik. Nolanahi ere, egiteko dugun bidearen nondik-norakoan, bi mugarri izango ditugu joanariaren erakusle: batetik, gaur egungo Estatuak Europako Elkartera aldatu beharko dituzte beren zenbait manu eta eskubide, eta, bestetik, Herriek burujabeago izan beharko dute Elkartearen baitan.

Baina, horietaz gure erazpideak ematen hasi baino lehenago, badugu aurreko lanik. Euskal Herria bere osoan —nahiz eta administratiboki hainbat zatitan banaturik— Europako Elkarteari lotu zaioneko honetan, arriskurik badugu azken urteotan geureganatu ditugun herri-eskubide eta -ahalbideak indartu ordez, galzorian jartzeko. Horrelakorik gerta ez dakigun saiatu behar dugu, beraz, lehenengo. Hona hemen, bereziki, Espainiako Estatuaren mugapeko Euskal Herriak dituen Autonomi Elkarteek jasan lezaketzen zenbait arrisku:

- 1.1. Gure Autonomi Elkarteek erabat beren eskuko dituzten gaietan ere EEEk erabakirik hartzeko eskubiderik izan dezakeenetan, galerarik izan dezakegu.
- 1.2. Direnak direlarik Autonomiaren bidetik berriro geureganatu ditugun eskubideak, baldin eta EEEren araupean gerta balitez, eskubide horiek —erabakitzeko ahalmena galdurik— eragiteko eskubide soil izatera etor litezke.
- 1.3. Autonomi Elkarteek erabateko, osoko edo mugaturiko eskubideak dituztenetan, beren esku gertatu behar luke

EEEk eman ditzakeen oinarrizko araubideak garatzea. Baina —hain bidezkoa delarik ere diogun hau— Estatu-ko Gobernuak, dirudienez, badu bestelako asmorik.

- 1.4. Autonomi Elkar-teek eta Estatuak hitzemanak dituzten eskubideei buruz EEEk zer esanik izango balu, badirudi, delako eskubide haiek, orduz gero, Autonomi Elkar-teen eta EEEren artekoak izan beharko luketela. Baina erizpide honek ere badu, nonbait, etsairik.

Euskaldunok, Euskal Herriko garenez, gure buruaren jabeago izan gaitezen, aipatu gorabehera horiek erabakitzerakoan, alemanen bideari heltzea izango dugu onena eta italiarren joerari mugak jartzea. Alemanian, bertako eskualdeei, aukera aski zabalak eskaintzen bait zaizkie EEEren erabakiak arautu eta eragiterakoan, eta Italian, aldiz, lege orokorren bidez berdintzen bait dira eskualde guztien aukerak.

Hona bada, EEEk orainaldian eskaintzen dizkigun arazoetan aurrena: Espainiako Estatu-ko Gobernu Zentralak ez dezala gero Italiako eredurik ezar, Elkar-teko Legeak bere eskuz zehazkiro arautuz eta gure autonomiak eta eskumenak murriztuz.

Baina, gure orain bertako arazo horien gaindi, zer-nolako etor-bidea eskaintzen zaio Euskadiri Europaren baitan geure buruaren jabe izan gaitezen?

2. Geroko Europa

Gure artean sarritan aipatu izan dugu *Herriek osaturiko Euro-pa* berriaren ametsa. Euskaldunontzat oro har, eta abertzaleontzat bereziki, asmotan dugun etorkizunaren urratsa izan da amets hori: egungo sasi-mugak gainditurik, euskaldunok oro herri bezala onartuak izango garelako esperantza. Baina esan dugun bezala, oraindik bete ezinak dira gure zinezko asmo jatorrak. Zergatik?

Europak, bere buruaren baterapenerako, Estatuak hartu ditu zimentarritzat. Eta bere baitan *eskualdeak* aipatzen direnean ere, ekonomi esparru bezala hartzen dira aintzakotzat, ez, ordea, herri-eskualde edo barruti politikoak direnez.

Gurea bezalako herri-egoerak aztertzerakoan, ia gehien erabil-tzen den hitza bera da, European nagusi diren burubideen lekuko-

rik garbiena: *gutxiengoa*. Hitzak berak dioenez, ohizko estatueta-ko *gehiengoak* erabakitzen du zenbaiten gutxiengoa. Baina nolana ere *kulturazko* adierazpenak azaltzerakoan erabili ohi da hitz hori, inola ere ez nor izate politikoa zor zaion herri-egoera adierazteko. Beraz, gutxiengoaren eskubideak babesten direnean, ba-koitzaren jatorrizko hizkuntza erabiltzeko, bere kulturazko zenbait ezaugarri zaintzeko eta antzeko eskubideak aipatzen dira. Inola ere ez da, beraz, auzitan jartzen gaur egungo estatuen egitura.

Geure buruaren jabe izan nahi dugun euskaldunok gogotan dugun aberria, herria eta herri-eskualdea, beraz, ez dago orangoz gaurko Europaren baterapena zuzentzen ari diren buruen gogotan. Baina, gure eritziz, aldatzen joan beharko dugun egoera dugu hau eta, gerora, jatorrizko herriek eta eskualdeek zor zaaien aitortpena jaso beharko dute European. Yann Fouéré jaunaren hitzez esanda, hirugarren Europarako bidea ebakitzen ari gara, Erdi Aroko Europa izan bait zen lehenengoa eta Aro Modernoko Nazio Estaturen Europa, berriz, bigarrena, Ernazimenduan eta Erreformaren aldian jasotzen hasi eta guganaino heldu dena. Bere baitakoak dituen jatorrizko kultur ondareetan sustraitzen ez den Europak beti izango du berekin berezko indarren kontra jasotako etxearen egoenezina. Izan ere, jasotzen ari garen Europa hau aro modernoko estatu handiago baten antzera eraikitzen bazaigu eta bere baitako gizon-emakume eta herrien jatorrizko izanbideari zor zaiona berriro ere ukatzera baletor, dudarik gabe nagusituko da edonon horrelako Europaren kontrako haserre. Horrelakorik gerta ez dakigun, guztion arteko baterabidea, behetik gora eta etengabeko burujabetzaren ildotik ebaki beharko dugu.

Bayern Herrialdeko Legebiltzarkide eta bertako Gobernuoko Sailburu den Fritz Pirkel jaunak argi azaltzen digu arazoa zertan datzan:

“European (Soviet Batasuna eta Turkia alde batera utzita) 40 milioi lagunetik gora dira, herri jakin batekoak izaki eta beren buruak estatu-herrikotzat jotzen ez dituztenak. Horrek berak bakarrik erakusten du zein azkar lortu behar dugun herri-arazoa edo etnien auzia ondo konpontzea. Historiak erakusten digunez, ezin pentsa daiteke, bere eskuko izan eta bere mugetako herrikide guztiek onartuko duten Europarik jasotzea, baldin eta horrenbesteko hain handi batek zor zaizkion eskubideak aitortzen ez zaizkiola uste badu eta Gobernu Zentralek gutxi edo gehiago arrotz bezala ikusiak badira. Baina honetan badago, ia berez-berez, konponbiderik Europa bateratzeko joanariaren

baitan, kontinente honen alderdi librean behintzat; gure mende-baldeko tradizioaren arabera, elkarketa pertsonalismoan errotuz eta behetik gorako jokabidea errespetatuz burutu behar litzateke. Honako hau politikara aldatuz: gaur ditugun mugen gaindi, eskualdeak sortu behar dira, berez-berez hazitako bate-rapenetan oinarrituz eta, beren artean federatiboki egituratuta-ko estatu kideengandik, eskubide zabalez jantzi. Era honetako erakunde-modua, berez-berez, autonomizalea da, pertsona bakoitzari begira ezezik, baita eskualdeari begira ere”.

Hirugarren Europa hau dugu, bada, gure esperantza eta bere alde jokatu dugu apustua. Horrela erakundetu behar den Europak ezin onar lezake estatuen barrutien arabera erabakitzea nortzu izango diren gure ordezkariak Europako Elkarteko Legebiltzarretan. Estatu-barrutien ordezkariak, herrialdeek edo aberri-eskualdeek izan beharko dute herrikideen ordezkariak osatzerakoan oinarri. Eta Parlamentuak izan ohi dituen bi Biltzarretatik, bigarrenak Herri Biltzarra izan beharko luke, zenbait gorabeheratan bestea mugatzeko eskubidez jantzia, gainera.

Ez dut, inola ere, Europa berri horren erabideak, zehatz-mehatz, zer-nolakoa izan beharko lukeen esateko ez garirik eta ezta asmorik ere.

Bidezkoago deritzot gure gogotako Europa hori jasotzeko beharrezkoak jotzen ditudan zenbait goiburu eta norabide azaltzeari.

Otto von Hasburg Jaunak ederki azaltzen digu gaurko herrigintzaren zorietako bat:

“gure egunotako herrigintzaren galderarik nagusia, zera da: ea nola cutsiko ote dion gizakiak bere buruaren jabe izateari, egungo aurkipen eta lorpen tekniko berrion barrutian. Zenbat eta zabalagoak diren bateratzen diren barrutiak, orduan eta gehiago nahaspilatzen den arazoa dugu hau. Zeren, agintarien eta herrikideen arteko tartea handiagotzen den era berean gutxitzen bait da herrikideentzat beren buruak baiezteko aukera. Giza bateraketa handiek berekin dute desnortzearen arriskua. Eta hortik baletorkioke galerarik gizakiaren burujabetzari. Gizakiak nor izateari uztean, dena bere manupean duen Burokraziaren fitxa zulatueta zentzuzko zentzuzko zentzuzko den zerbait izatera dator: auzo-elkarte bakoitzari bere izenez deitzen ez zaionean, posta-zentzuzko bihurtzen da ...”

Eta aurkezten digun arazo honi erantzuteko, hona zer bide eskaintzen digun idazle eta herrilari berak:

“Gure kontinente honen baterapena, burujabetzaren asmopean burutzekotan, bere barneko deszentralizatzeko zabal batean sustaitu beharko da. Eta burujabetza zaintzeko gaur egun dugun garrantiarik zinezkoena, honako goiburua honi eustean datza: elkarte txikiagoak ongi burutu ditzakeen eginbideak ez ditzala bere gain har elkarte handiago batek...”

Eta erizpide honi jarraiki, zera dio:

“Europaren baitan zinez eta ongi erantzun ahal izango zaio herrien eta talde etnikoen eskubideei buruzko arazoari, baldin eta europar baterapenaren hasieratik bertatik kide denok betetzea agintzen dugun herrien eta talde etnikoen eskubideak erabakitzen baditugu. Eskubideotan *gutxiengoa* hitza bera ere alde batera uztekoa da (...). Estatu baten baitan ezin daiteke estatu-herri ezberdinak besterik onar; orobat Europaren baitan ere”.

Aipamen hauetan, Europako tradizio demokratikorik jatorren arabera, Europa zer-nola jaso dezakegun aipatzen zaigu eta guk zinez onartzen dugula esan behar. Otto von Hasburg berak dioen bezala, ahaleginak jo behar bait ditugu, Europaren baitako jatorrizko herri-kulturen bilbe aberatsa eta elkartua zaintzen, *atzerrisalerosketarako zibilizazio* bakar baten sare hotzetan erori gabe.

Baina, ahaleginak gaur bertatik jo behar ditugu. Eta hona hemen gure ustez orain bertarako zeregin bikaina: jatorrizko eskualde eta herrion ordezkariak zuzena adieraziko duen Europako Senatua osatzea. Horra hor, estatuena bakarrik ez, baina herrizaleagoa litzatekeen Europarako bidean emateko dugun pausoetako bat.

Asmotan dugun Europa horren ezaugarrietako bat zein den esateko eskatuko baligute, Peter Sager jaunaren hitzez erantzungo nuke:

“gizarte kontinental bateranzko bidean aurrera jo dezakegu, baldin eta jatorrizko herri-elkarteei gaur ez bezalako garrantziarik aitortzen badiegu. Europako herrikidea ez bait da lehenik britainiarra, frantsesa, alemana, italiarra, espainarra, eta suitzarrak izango, baizik ingelesa, bretoina, babariarra, siziliarra, euskalduna edo Zurikekoa”.

3. Europagintza eta estatuen eraldatzea

Asmo hori egia bihurtzekotan, ezinbestean aldatu beharko dugu gaurko estatuen erabidea, eta bi norabide hauen harira aldatu, hain zuzen: estatuek gaur egun dituzten zenbait ahalmen eta eskubide, batetik, Europako herri-erakunde berriei aldatu beharko dizkiete eta, bestetik, jatorrizko eskualdeen eta herrien eskuko erakundeei.

Aldaketaren lehenengo norabideari gagozkiolarik, batez ere aro modernoko estatuaren soberania adierazi izan duten ahalmen eta eskubideak dira eskuz aldatu beharko direnak:

- 3.1. Gerra hotzaren eta, ondorioz, bloke-politikaren filosofia gaintu ahala, Europak bere eskuko erakunde militarra bildu eta bateratu behar du. Dagoeneko bide horretan eman da pausorik. Izan ere, OTANen bildutako estatuek —Estatu Batuak barne direlarik— defentsarako zenbait ahalmen erakunde horri lotu bait dizkiote.
- 3.2. Mundu zabaleko nazioarteko harremanetan ere buruztunik ibiltzeko Europak egunetik egunera beharrezkoago izango du bere indarrak biltzea, zenbait sailetarako ordezkari diplomaiko bateratua sortez. Baina horretara iristeko ere, gaurko estatuek jakin beharko dute beren esku bakunetatik elkartearen eskuetara zenbait ahalmen aldatzen.
- 3.3. Diru- eta zerga-politika, orobat, soberaniaren adierazle izan ohi dira estatuen baitako erabakietan. Baina sarritan aipatzen denez, Europa jasotzeak, eskubide horiek ere, heinik handiengan, Elkartearen eskuetara aldatzea eskatzen du.
- 3.4. Eta, azkenik, bidezkoa bezain egokia dirudi, jasotzeko asmoa dugun Europaren baitan ekonomiari eta gizarte-politikari buruzko arau eta jokabide bateratuak beharko ditugula, estatu bakoitzaren berekoikeria edota errazkeria gaintuz.

Aipatu ditugunak ez dira, gaur egun, ametsetan erne ohi diren asmakizun soilak, europagintza berri honek berekin bait darama estatuen eraldatzea. Eta estaturik gabeko herriek eta eskualdeek ere burujabeago izan behar dutela, egunetik egunera argiago ikusten den bidea da, nahiz eta pauso gehiegirik eman ez dugun oraindik.

Hirugarren Europa hori, beraz, ez da gaualdi argi bateko lilura ustela. Europako tradizio demokratikoak ez du alde batera utzi asmo hori eta, eztabaidak eztabaida, eginkizun jakin bezala agertzen zaigu. Eta izan, hori da gure esperantzari norabidea eskaintzen diona.

Baina, zer-nolakoa aitorpena izango dute nor diren herriek eta eskualdeek jaso asmotan gabiltzan Europa horretan? Honetara iritsita, ezinbestekoa zaigu zera gogoratzea: abertzale garenok *ez gemituzkeela nolanahi erabili behar zenbait hitz eta kontzeptu* gure herri-eskubideen alde mintzatzerakoan, nahiz eta joan den mendeko tradizioan garrantzi handikoak izan ziren; adibidez, *soberania* eta *independentzia*. Eusko abertzalea naizenez, argi eta garbi ematen dut aditzera, gure asmoa hau besterik ez dela: *geure eskuko izanez, gainerako herriekin bateratzea*.

Gure asmoa Europa da. Eta gure bidea etengabeko elkarrizketa eta negoziaketa. Bide honetatik barrena hamaika pauso eman beharrean gaude oraindik, helburura iritsiko bagara. Hego Euskal Herriko barrutietan lanean ari garenok, orainaldian, Espainiako Estatuarekin jarraitu beharko dugu, artez eta moldez, negoziatzen, Gernikako Estatutuak zabal diezazkigukeen ate denak ireki ditzagun eta urratzeko ditugun bide guztiak urra ditzagun. Estatutuaz ari garela, ez dugu ahaztu behar bere-berea duela eranskina ere, bertan esaten bait da ez diogula euskaldunok ukorik egiten jatorriz eta herri garenez zor zaizkigunak eskuratu eta eguneratzeko asmoari.

Elkarrizketaren eta negoziaketaren bidean dugun esperantza hau —herriaren buru-bihotzak beti ere alde ditugularik— ez da halere inozokeria. Eta ez dut uste inozoak garenik, 1979ko udaldian inozo ez ginen bezalaxe. Orduan iritsi-berriak ginen Gernikako Estatutuaren mamia taxutzera eta ez zegoen gaur adinako ezberdintasunik izenpetua genuen itunaz. Hain zuzen, garai hartako elkarrizketa batean, zenbait galderari erantzuteko aukera izan nuen (*Muga*, 2. zk., 1979 iraila). EAJeko eta Eusko Kontseilu Nagusiko Lehendakari izan nintzenez eta Estatutuaren negoziaketan esku hartu nuela eta egin zitzaizkidan hainbat galderaren harian, zera esan nuen:

“Jakina, dena egina dagoela uste duena erabat oker dabil. Estatutuak, itxirik zegoen hainbat ate zabaldu du. Geure eskuko Gobernua sortzeko aukera eskaintzen zaigu, Madriletik Euskadira aldatuz botereak. Baina aldatu, egunero, egunez-egun aldatu behar dira: zenbaitetan ez dira batzuen eta besteen erizpi-

deak bat etorriko eta sarritan azalduko dira Estatutua alderantziz jartzeko tentazioak. Horregatik, beraz, luzea bezain nekeza izango da gure bidea eta etengabe jarraitu beharko dugu negoziatzan, Herria zerbitzeko gogoz eta asmoz...”

Eta nik esandakoei, galdera honekin erantzun zien kazetariak:

“Zure ustez Euskal Herriak motiborik ba ote du sinesteko edota, behinepehin, sinesten hasteko, negoziaketak balio duela tresna politiko legez gure herri-eskabideak lortzeko?”

Eta, nere aldetik, hau esan nion:

“Zure galderan egin duzun bereizketa garrantzizkoa da. Euskadi *has daiteke* sinesten negoziaketak baduela indarrrik politikan. Baina *erabat sinestu* ahal izango du, Estatutuaren garapenerako joanaria burutzen denean eta garbi ikusten duenean Madriletik ez zaiola Estatutuari alderantzizko itzulirik eman nahi izan”.

Elkarrizketa hori, esan bezala, 1979ko udan izan genuen. Eta orduko hura, Estatutuaren bidea ebakitzen hasi ginela eta, esperantzaz beteriko aldia genuen. Baina orduko kezkek ez ziren, ez, agi danez eta damurik, zeharo okerrak. Halere, atzo eta gaur, nere buruarekin bat nator bi jarrera nagusiotan:

Alde batetik, inoiz baino garbiago azaldu denez, Euskadi bere buruaren jabeago izatera eramango gaituen bidea ez da bizpahiru egunez ebaki daitekeen horietakoa. Nahiz eta Gernikako Estatutua bezalako ituna izan eskuartean, zaputzialdiak eta eraso gaiztoak ere jasan beharrean gertatu gara eta hala izango da gerora ere.

Bestaldetik, baina, nere baitan garbi dago honako hau ere: Euskal Herriari zor zaizkion eskubideak lortzeko borrokan irabazirik izateko, honako bi baldintza hauek direla ezinbestekoak: Euskal Herriaren beraren buruzko eta bihotzezko erabaki zindoa, batetik, eta Estatuaren ordezkarien aldetik giza eta herri-eskubideak aintzakotzat hartzeko bihotza eta gogo demokratikoa, bestetik. Bi baldintza horiek bateratzean egin genuen aurrera. Eta gerora ere, aurrera-pausorik ematekotan, bi-biak beharko ditugu.

4. Ondorioz

Euskal Herriak bere buruaren jabe izateko ari duen borroka, gaur egun, dagoeneko jasotzen hasiak garen Europa horren baitan burutu beharko dugu.

Eta argi eta garbi adierazi nahi dut ez gaudela gu Europaren asmo horren kontra. Izango dira, bai, han eta hemen, behin eta berriz, Europako zenbait barrutitan, gu euskaldunok, kontinente zahar honen baterapenaren etsaitzat azalduko gaituztenak. Baina horrelako esamesak gezurtatzeko, bide hau besterik ez dugu: gure zinezko laguntza eskaintzea, jaiotzear dugun Hirugarren Europa berri honetako herririk zaharrena garenez, bake-bidetik sendotu dezagun denon arteko elkarbizitza, geure eskuko izanez beste gizon-emakume eta herriekin bateratuz.

Gure artean oraindik ere indarrean dirauen gerrila-egiturazko gogorkeria erreboluziogilea dela eta, Europako zenbait herrialde eta girotan batere harrera onik ez zaie eskaintzen gure herri-eskabideei. Baina gure herriko ia denen zinezko bake-asmoak azaldu behar ditugu, behar bezala azaldu ere, asmo hori egia bihurtzeko bidea, giza ete herri-eskubideekiko begirunea dela behin eta berriz aitortuz. Baina ez dugu ahaztu behar sekula, itsasoko ekaitza baretzeko bidea ez dela olatuei erasotzea, haizearen nondik-norakoa aldatzea baino.

Europa jasotzen eta indartzen ari deneko ekitaldi hau, Hegoaldeko euskaldunok Espainiako Estatuan ditugun arazo bereziekin gurutzaturik dago.

Europagintzan esku hartzea hil ala biziko auzia zaigu euskaldunoi. Ezinbestekoa zaigu Europako Elkarteko erakundeetan parte hartzea. Gure Euskal Herriaren bizinahizko eskabideak —eta Europaren baitan estaturik izan gabe beren herri-izanari jarraipidea eman nahi dioten guztienak— zor zaion erantzuna jaso dezan saiatuko gara, giza eta herri-eskubideen zinezko errespetuan indarberritu nahi bait dugu gazte izateko jaio zen gure Europa zaharra.

Orainaldiko Europagintza eta Euskal Herrigintza gerta dakizkigula guztioi, geure buruen eskuko izan eta burujabetzan elkarrezko aukera berri. Hori opa diet europar denei; horixe bera euskaldun orori.

C.G.U.